

ՆՈՅԱՆ ԵՎ ՆՈՅՅԱՆ ԲԱՌԵՐԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ԳՈՐԾԱԾՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԵՆՈՒՄ

ՆԵՐՍԻՍՅԱՆ ՎԱՐՍԻԿ

Բանասիրական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ
ԳՊՀ դասախոս

Հայտնի է, որ լեզվի զարգացման ընթացքում այս կամ այն բառը կարող է հանդես գալ զուգաձևություններով, որոնք հավասարապես ընդունելի և գործածական են լինում տվյալ հանրության կողմից: Սակայն լեզուն, այնուամենայնիվ, ձգտում է միօրինականացման, իսկ այդ գործառույթն իրականացնում է **լեզվական նորման**. այն սահմանում է, թե բառային տարբերակներից ո՞րն է ընդունելի: Այդ կարգի զուգաձևություններից կարելի է համարել նաև **նոյան և նոյան** բառազույգը, որոնցից այսօր ընդունելի է առաջինը¹: Երկրորդի գործածությունը թեև չի հանձնարարվում, սակայն այսօր գրավոր խոսքի տարբեր դրսևորումներում այն շարունակում է սխալմամբ գործածվել:

Մեր ուսումնասիրության նպատակն է ցույց տալ բառի կազմությունը և գործածությունը հայերենի զարգացման տարբեր փուլերում, բառարանային վկայությունների միջոցով փորձել հիմնավորել մերժելի տարբերակի գործածության սխալ լինելը:

Բառերի արմատը, բնականաբար, **Նոյ** անձնանունն է, որի մասին Հր. Աճառյանը հետևյալ տեղեկություններն է տալիս. «Նոյ, ար. , եբր. Noxa անվան հուն. տառադարձությունից. մյուսներն ունեին ասոր. Nox , լտ. Noah, ֆրանս. Noe, արաբ. Nuh ևն ձևերը (<Իբր. 335): Այս անունը հները մեկնում էին իբրև եբր. «հանգիստ». այսպես՝ եբրայեցուց լեզուան կոչի Նոյ, իսկ հայովս «հանգիստ կամ արդար» (Փիլ. իմաստ. 39), «Նոյ՝ հանգիստ» (Տաթև. հարց. 299): Նոր քննիչները համեմատում են հին բաբել. Nuhija անվան հետ (Qesenius, 495): Ewald, Gesch.d.Volks Isr. I.360 դնում է կորած nax արմատից, իբր «նոր, նորոգի»:

¹Տե՛ս Տերմինաբանական և ուղղագրական տեղեկատու, կազմող, մեկնաբանությունների հեղինակ և խմբագիր՝ Հ. Խ. Բարսեղյան (1956-2006), Եր. , 2006, 279:

Այս անունով հայտնի է Ս. Գրքում Նոյ նահապետը, որ ազատվել է իր տապանով մեծ ջրհեղեղից: Հայերենում Նոյ բառը ոմանք հնչում են ու , իսկ ընդհանրապես ոօյ (ինչպես խոյ): Անսովոր անուն է, այժմ անգործածական»¹:

Առաջին տարբերակի կազմությունը հետևյալն է՝ **Նոյ+-յան ածանց**, իսկ երկրորդ՝ մերժելի տարբերակում գոյականը հանդես է գալիս **ան** վերջավորությամբ, որին տարբեր մեկնաբանություններ կարելի է տալ:

Սա թերևս այն դեպքերից է, երբ սխալը, լեզվական նորմայից շեղումը, լայն գործածություն ունենալով, տարածվում է և աստիճանաբար հավակնում է վերածվելու ճիշտ տարբերակի:

Այն թերևս պայմանավորված է բառի հոլովման թյուր ընկալմամբ և մեկնաբանությամբ:**Նոյ** բառը գրաբարում հոլովվում էր ի հոլովմամբ, և այդպես է հադես եկել Աստվածաշնչում: Այն չէր կարող պատկանել **ա** ներդրական հոլովման, քանի որ այդ հոլովմանը պատկանող բառերը ավարտվում են **ն** վերջնահնչյունով: Ժամանակակից հայերենում ևս բառը **ան** հոլովիչով չի թեքվում:

Անդրադառնալով գրաբարի հոլովման առանձնահատկություններին՝ վերհիշենք, որ այն ուներ 5 պարզ հոլովում՝ **ա, ե, ի, ու, ո**, որոնցից **ա-ն** և **ի-ն** հանդես էին գալիս թե՛ որպես ներդրական, թե՛ որպես վերջադրական հոլովումներ:**Նոյան** ձևը ճիշտ համարելու հիմք կարող էր դառնալ բառի՝ **ա** ներդրական հոլովմամբ հոլովվելը, սակայն դա հերքվում է ինչպես քերականական աշխատությունների տվյալներով, այնպես էլ աստվածաշնչյան օրինակների քննությամբ:

Ա ներդրական հոլովման պատկանում են **ն**-ով և նրան նախորդող մի այլ բաղաձայնով ավարտվող բառերի մի մասը (**ակն-ական, ամառն-ամառան, դուռն-դռան** ևն), **-ումն** վերջածանցով ավարտվող բառերը (**հարցումն- հարցման, շարժումն-շարժման** ևն), **-մն**-ով ավարտվող բառերը (**այծեամն-այծեման, կողմն-կողման**), **-ու**-ով ավարտվող մի քանի բառեր (**անուն-անուան, ձեղուն-ձեղուան**), **-իկ** և **-ուկ** փոքրացուցիչ-նվազական ածանց ունեցող (որոշ դեպքերում ածանցը չի գիտակցվում) մի շարք բառեր (**աղջիկ-աղջկան, մանուկ, մանկան** ևն) մի շարք հատուկ անուններ՝ **Աստղիկ-Աստղկան, Ձուիկ- Ձրկան (=Ձուրկան), Յուսիկ-Յուսկան, Սաթնիկ** կամ **Սաթինիկ- Սաթինկան** ևն, **-ութին** վերջածանց ունեցող բառերը՝ **բազմութին-բազմութեան, իմաստութին-իմաստութեան** ևն, **-ին**

¹Հր. Աճառյան, Հայերեն անձնանունների բառարան, հտ. 4, Եր. , 1942, 82:

վերջածանցով կամ արմատական հնչյունակապակցությամբ ավարտվող բառեր (**անկին-անկեան, արին-արեան** ևն), **-ունդ, -ուստ, -ուրդ** վերջածանց ունեցող մի շարք բառեր (**ծնունդ-ծննդեան, գալուստ- գալստեան, ժողովուրդ- ժողովրդեան** ևն), ձևական ընդհանրություն չունեցող այլ բառեր (**տեսիլ-տեսլեան, ամիս-ամսեան, տիւ- տուրնջեան** ևն)¹:

Նկատենք, որ գրաբարի քերականական աշխատություններում նշված բառաշարքերում **Նոյ** անձնանունը չի հիշատակվում այն հոլովվում է ի հոլովմամբ, որի վկայությունները գտնում ենք ինչպես քերականական որոշ աշխատություններում² (գրաբարի քերականական մի շարք աշխատություններում **ի** հոլովման պատկանող բառերի ցանկում անձնանունը չի հիշատակվում³), այնպես էլ Աստվածաշնչում, ինչպես՝ «Եւ այս են ծնունդք **Նոյի**», Գլուխ Է, էջ 29: «Յաւուր յայնմիկ եմուտ Նոյ. Սէմ, Քամ, Յաբէթ, որդիք **Նոյի** , և կին **Նոյի**, և երեք կանայք որդւոց նորա ընդ նմա ի տապան անդր», Է, 30: «Յամին վեցհարիւրորդի կենացն **Նոյի** . . .», 30: «Եւ խօսեցաւ Տէր Աստուած ընդ **Նոյի**, ասէ. Ե՛լ ի տապանէ անդր. . . », 32: Եւ ե՛լ Նոյ. և կին նորա և որդիք նորա, և կանայք որդւոց նորա ընդ նորա, 32: «Տէր Աստուած ընդ **Նոյի** . . .», 32: «Չտունն **Նոյի** . . .», էջ 19, «. . . որդւոյն **Նոյի**», 34 (տե՛ս Աստուածաշունչ, ի գործարանի Սրբոյն Ղազարու, 1805, Ի Վենէտիկ):

Ինչպես տեսնում ենք, բառի գործածության առաջին և հիմնական աղբյուր համարվող մատյանում հանդիպում է միայն **Նոյի** ձևը: Հետևաբար սեռականում **Նոյան** ձևը պետք է բացառել:

Ներկայացնենք **Նոյ** անձնանվան և նրանից բաղադրված ձևերի բառարանային վկայությունները:

«**Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի**» աշխատության մեջ ներկայացվում են հետևյալ բաղադրությունները:

«**Նոյական**, ի, ագ, **Նոյեան**. ա. «Սեպհական Նոյի նահապետի, և աւուրց նորա. Ծնունդք նոյական ազգին. Մանդ. գ»: Մասամբ նոյեան տապանին. Շար. : Եւ նոյեան խաչանշանն, որ (կամ նոր) տապանիւ ապրեցուցեալ. Մագ. առ. խաչ: Նոր նոյեան (այս ինքն քսի) տապանն (եկեղեցի) քոյդ դադար. Շ. պաղ հռիփս: Նոյն նոյեան տապան, տախտակ տառիցն օրինաց. Տղ կոստ. ի կոյսն : Ի նոյեան դարուն. Տօնակ:

¹Մանրամասն տե՛ս Ա. Ա. Աբրահամյան, Գրաբարի ձեռնարկ, Եր. , 1976, 28-34:

²Տե՛ս Վ. Առաքելյան, Գրաբարի քերականություն, Եր. , 2010, 38:

³Ա. Ա. Աբրահամյան, նշվ. աշխ. , 38: Վ. Համբարձումյան, Գրաբարի ձեռնարկ, Եր. , 2018, 88: Լ. Մ. Խաչատրյան, Գ. Բ. Թոսունյան, Գրաբարի դասագիրք, 2004, 47:

Նոյանք. Նոյեանք գոյականները. Նոյ և ընտանիք նորա. Կարող էր և առանց տապանի ապրեցուցանել զնոյանսն ի ջուրց ջրհեղեղաց. Ծ:

Նոյինասաստ. ի. ա. գ. Առ նոյի եղեալ սաստ ջրհեղեղի. նոյինասաստին նորոգ կենաց պատճառ ցուցար. Սիան տաղ խչ»¹:

Միջին հայերենի բառարանում որևէ վկայություն չկա²:

Ստ. Մալխասյանցը ևս տալիս է **Նոյական** և **Նոյեան** ածականները՝ «Նոյ նահապետին յատուկ, վերաբերյալ» իմաստներով՝ **Նոյական ազգ:** **Նոյեան տապան**³:

Նոր շրջանի ուղղագրական բառարաններում նշված է միայն **նոյյան** ձևը՝ «Նոյին հատուկ՝ վերաբերող» նշանակությամբ, **Նոյի աղավնի, տապան** կամ **Նոյի կառուցած** գործածություններով⁴:

Էդ. Աղայանի բացատրական բառարանում դարձյալ **Նոյյան** ձևն է տրված, և նշված են՝ **Նոյյան աղավնի՝ աղավնյակ** (հնց.), որին անհամբեր սպասում են, և որը հանձնարարություն կատարելուց հետո վերադառնում է⁵: Մինչդեռ քառահատոր բացատրական բառարանում նշված են միայն՝ **Նոյան, Նոյի** ձևերը՝ **Նոյի ազոավ, Նոյան աղավնի՝ աղավնյակ** գործածություններով⁶: Այս դեպքում հավանաբար կարևորվել է ամփոփման երևույթը, կամ հիմք են ընդունվել գեղարվեստական գրականության նմուշները, որոնցում նախապատվությունը կարծես թե տրվել է մեկ յ-ով տարբերակին՝ հավանաբար համաբանությամբ խոսքն ավելի պատկերավոր դարձնելու նպատակով:

«Արևակ» էլեկտրոնային շտեմարանում **Նոյան** ձևի համար նշվում է ընդամենը **171** համատեքստային հղում, որից՝ գեղ. ՝ 78 , ոչ գեղարվ. ՝ 5, մամուլ՝ 53, բանաստեղծություն՝ 8 և 114 տեքստային գործածություն: **Նոյյան** բառի դիմաց նշվում է ընդամենը **11.107** համատեքստային գործածություն,

¹Գ. Աւետիքեան, Խ. Սիւրմէլեան, Մ. Աւգերեան, Նոր բառգիրք հայկազեան լեզուի, հտ. 2, Վենետիկ, 1837, 439:

²Տե՛ս Ռ. Ս. Ղազարյան, Հ. Մ. Ավետիսյան, Միջին հայերենի բառարան, Եր. , 2009, 576:

³Ստ. Մալխասյանց, Հայերեն բացատրական բառարան, հտ. 3, Եր. , 2010, 474:

⁴Տե՛ս Ա. Սուքիասյան, Բ. Սուքիասյան, Ուղղագրական-ձևակազմական բառարան (տապան, աղավնի), Ե. , 251: Հովհ. Բարսեղյան, Հայերեն ուղղագրական-ուղղախոսական բառարան, Եր. , 1973, 711: Ռ. Նազարյան, Ա. Գյոդակյան, Հայերեն դպրոցական ուղղագրական տեղեկատու բառարան. պատկերազարդ ընթերցարան (Նոյին հատուկ՝ վերաբերող- Նոյի տապան կամ Նոյի կառուցած), Եր. , 2011, 121:

⁵Էդ. Աղայան, Արդի հայերենի բացատրական բառարան, հտ. 2, Եր. , 1976, 1079:

⁶Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան, հտ. 4, Եր. , 1980, 41:

որից՝ գեղ.՝ 57, ոչ գեղ.՝ 5, մամուլ՝ 11. 039, բանավոր՝ 6 և 1. 488 տեքստային, բոլոր գործածությունները՝ մամուլից:

Ներկայացնենք **Նոյան** ձևի գործածության օրինակներ հայ գրականությունից. «Այսպես արարեց և հավերժորեն հայ կնքեց հային, Հայ կնքեց հավերժ հայ ավագանում իր . . . Հավերժամունչ մայր Արաքսի մեջ, Ուր գահն է **Նոյան**՝ ուր Մասիսն է Պերճ Իմ հայրենասուրբ զայրույթն ահարկու, Իմ Մասիսն ինքն է տապանը **Նոյան**», «Անիծում եմ խաբող ճամփան իմ բախտի, Ճամփես փշով կապող կապանն իմ բախտի, Ես խեղդվեցի իմ կարոտի հեղեղով, Գերի մնաց **Նոյան** տապանն իմ բախտի» (Հովհ. Շիրազ), «. . . որ **Նոյան** տապանը նստի, ու Հայոց երկրիցը էլ ետ մարդիկ բազմանան. . . » (Խ. Աբովյան), «. . . սակայն մոռացավ ու մտահանեց, որ Արարատն էր, հենց Արարատն էր, հենց Արարատն էր **նոյան** փրկիչի, որ Արարատի՛, հենց Արարատի ստորոտներում ապրեց. բազմացավ մարդու սերունդը» (Պ. Սևակ, Եռաձայն պատարագ), «. . . թե էս երկնանման բարձրությունից էին Հայք իրանց աշխարհին մտիկ տալիս, Մասսա, Ալագյազի վրա խնդում, **Նոյան** տապանը, Լուսավորչու կանթեղը. . . » (Մուրացան, Լուսավորչու կանթեղը) ևն:

Բառը գործածվել է նաև Պ. Պոռոջյանի (**Նոյան տարվանից** բառակապակցության մեջ), Խ. Դաշտենցի, Էդ. Ավագյանի ստեղծագործություններում, Հայկական սովետական հանրագիտարանում (**Նոյան տապան**) ևն:

Այսպիսով, կարող ենք ասել, որ հայ գրականության բազմաթիվ արժեքավոր նմուշներում գործածվելու արդյունքում ժամանակի ընթացքում լայն տարածում է գտել **Նոյան** տարբերակը, որի գործածությունը մերժելի է ժամանակակից հայերենում և չի հիմնավորվում բառակազմական ու քերականական օրինաչափություններով: Հիմնավոր և ընդունելի է կրկնակ բաղաձայններով **նոյան** տարբերակը, որն ամրագրված է տերմինաբանական կոմիտեի տեղեկատուում:

Քանալի բառեր՝ Նոյ, նոյան, նոյան, գրաբար, հոլովում, լեզվական նորմա, Արևակ, գեղարվեստական գրականություն, ճիշտ, սխալ:

FORMATION AND USAGE OF THE WORDS ՆՈՅԱՆ AND ՆՈՅՅԱՆ IN THE ARMENIAN LANGUAGE

NERSISYAN VARSİK

PHD, Associate Professor,
GSU lecturer

The article studies the formation and usage of the words **նոյան** and **նոյյան** in the Armenian Language. Based on the analysis of the linguistic facts of old Armenian, we have tried to prove that **նոյան** is wrong, and the right variant is **նոյյան**.

Key words: *Noy, Noyan, Noyyan, Grabar, declension, linguistic norm, Arevak, fiction, right, wrong.*

СЛОВООБРАЗОВАНИЕ И УПОТРЕБЛЕНИЕ СЛОВ **ՆՈՅԱՆ** И **ՆՈՅՅԱՆ** В АРМЯНСКОМ ЯЗЫКЕ

НЕРСИСЯН ВАРСИК

Кандидат филологических наук, доцент
Преподаватель ГГУ

В данной статье рассмотрены словообразование и употребление слов **նոյան** и **նոյյան** в армянском языке. С опорой на анализ лингвистических фактов древнеармянского языка мы попытались доказать, что **նոյան**- неправильный, а **նոյյան**-правильный вариант.

Ключевые слова: «Նոյ», «նոյյան», «նոյան» грабар, склонение, лингвистическая норма, «Արևակ» художественная литература, точный, ошибочный.

Հոդվածը ներկայացվել է խմբագրական խորհուրդ 16.03.2019թ.:

Հոդվածը գրախոսվել է 12.04.2019թ.: